

civilsamhällets organisationer i samverkan

Dnr: Ku 2021/01812

2021-10-08

Civos remissyttrande över delbetänkandet "Rätt mottagare Demokrativillkor och integritet" SOU 2021:66

Civos om demokrativillkor

I CIVOS remissyttrande över SOU 2019:35 – Demokrativillkor för bidrag till civilsamhället tillstyrktes huvuddelen av de förslag som lämnas i betänkandet. Samtidigt ifrågasatte Civos några förslag eller vidareutvecklade givna förslag:

- Civos värnar en grundläggande tillit mellan olika sektorer i samhället. Vissa delar präglas dock av misstro från staten gentemot civilsamhället. För att få bättre resultat vad gäller civilsamhället är det viktigt att inte enbart fokusera på kontroll.
- Civos menar att förslaget kan bidra till en mer tydlig och enhetlig prövning av bidragsansökningar men ser svårigheter i dess utformning och tillämpning.
- Civos menar att det är en oproportionerlig konsekvens att en riksorganisation eller paraplyorganisation exkluderas från statsbidrag på grund av agerandet av en enskild företrädare i en lokalförening eller internationell samarbetsorganisation.
- Civos menar att det är väsentligt att de utredningar som bidragsgivande myndighet gör vid nekande av bidrag kännetecknas av opartiskhet och kvalitet så att allmänhetens förtroende för systemet upprätthålls.
- Civos menar att bidragsgivande myndigheter måste garantera att de inte kan komma att föregå straffrättsliga processer.
- Civos anser att utredningens förslag i vissa delar riskerar att inskränka yttrandefriheten.

Laglighet och lämplighet

I kapitel 10 konstaterar utredningen att det inte strider mot grundlagen om en myndighet kräver in uppgifter om en civilsamhällesorganisations medlemmar som underlag för beslut om stöd. Samtidigt kompletteras slutsatsen med ett resonemang om lämplighet: "Även om kontrollen i sig inte är grundlagsstridig finns det andra skäl

till att det kan anses olämpligt att beslutsorganen granskar uppgifter om medlemmar. Det är i strikt mening inte fråga om att registrera enskildas åsikter, men i praktiken kan kontrollerna anses närma sig detta. Av denna anledning finns det skäl att vara försiktig när det kommer till granskning av uppgifter om medlemmar och det framstår därför som rimligt att granskningen inte utförs av själva beslutsorganet.” (SOU 2021:66, s. 180)

Frågan om inlämning av medlemsförteckningar har stor betydelse ur principiell utgångspunkt. Civilsamhället ska vara fristående från staten. I det ingår att begränsa den statliga insynen och kontrollen över civilsamhällets organisationer. Civos ställer sig mot den bakgrunden principiellt positiva till att utredningen landar i ett förslag om att uppgifter om antal medlemmar och andel medlemmar som anges i en ansökan om stöd ska granskas av en revisor, snarare än av beslutsorganet i sig.

Framför allt vill dock Civos lyfta fram det förhållningssätt som framförs i citatet om åsiktsregistrering och menar att det är tillämpligt på många situationer där det allmännas vilja till kontroll av offentliga medel ställs mot civilsamhällets autonomi och individers integritet och rätten att organisera sig.

Även med initialt goda intentioner kan utvecklingen fort glida till att granska enskilda individer som är misstänkta för brott eller oegentligheter till att kontrollera stora grupper av medlemmar och deltagare, inte sällan med argumentet att ”den som inte gjort något fel inte har något att dölja”. Detta vore en mycket olycklig – rent av farlig – utveckling. De verktyg som skapas idag för detta ändamål kan i morgon användas för helt andra syften.

Civos vill mana till återhållsamhet och understryka vikten av att ha med båda perspektiven laglighet och lämplighet i den fortsatta beredningen av demokrativillkorens utformning. Även kontrollåtgärder som inte är grundlagsstridiga kan innebära ett betydande inskränkande av civilsamhällets autonomi vilket måste förkastas.

Det förekommer redan idag att myndigheter hanterar eller begär att få hantera personuppgifter kring civilsamhällesorganisationer. Då väcks frågan hur det ska hanteras i relation till dataskyddsförordningen. Det kan konstateras att rättsläget är osäkert. Mot bakgrund av det oklara rättsläget välkomnar Civos utredningens förslag om en ny lag om behandling av personuppgifter i ärenden om stöd till det civila samhället.

Särskilt vill Civos understryka vikten av att den nya lagen ska säkerställa dataskyddsförordningens krav på proportionalitet samt att lämpliga och särskilda åtgärder för den registrerades grundläggande rättigheter och intressen efterlevs vid beslutsorganens handläggning av ärenden om stöd.

Det finns dessutom en överhängande risk för en omfattande utbyggnad av kontrollfunktionerna på ansvariga myndigheter om dessa får ansvar för att följa upp efterlevnaden av demokrativillkoren i alla bidragsberättigade organisationernas alla delar. En sådan ökad byråkratisering av bidragsgivningen till civilsamhället skulle dels riskera att öka den totala andelen statsbidrag som går till administration på bekostnad av verksamhet, dels innebära merarbete för förtroendevalda och ideellt aktiva ledare med att redovisa att bidrag används rätt. En väsentligt utbyggd statlig kontrollapparat är vare sig till gagn för civilsamhället eller demokratin.

Staten tillför 10 miljoner kronor i budgetpropositionen för 2021 till statliga myndigheter för deras arbete med demokrativillkoren. Vår erfarenhet är att varje statlig satsning

på ökad kontroll leder till ökat arbete med kontroll, utredningar och svar från civilsamhällets sida i motsvarande utsträckning. Civos menar att staten bör öka statsbidragen till civilsamhället i samma mån som de statliga resurserna för kontroll ökar. Om så inte sker innebär förslaget en ofinansierad börda för civilsamhället.

Räckvidd och proportionalitet

Det finns flera grundläggande problem vid ett genomförande av demokrativillkor.

Ett är räckvidden. Civilsamhällets organisationer är ofta i juridisk mening konglomerat av föreningar, stiftelser och andra delar som verkar gemensamt inom ramen för en övergripande organisation men där varje organisationsled är en egen juridisk person som fattar sina egna beslut. I många fall genomförs också verksamhet tillsammans med samverkande organisationer som är externa men där den gemensamma aktiviteten har delfinansiering via statsbidraget.

Antag att det vid ett sådant arrangemang med en tredje part medverkar en talare som tidigare, kanske för flera år sedan, har medverkat vid en annan organisations aktivitet där någon yttrat sig på ett sätt som kan anses strida mot demokrativillkoren. Kommer då den första organisationen som mottagit statsbidraget att anses ha brutit mot demokrativillkoret? Var går gränsen för en organisations ansvar? Om det uppstår oenighet om var gränsen för detta ansvar går kan den frågan prövas i domstol?

Vissa organisationer är vittförgrenade men en mängd mindre föreningar i kapillärer över hela landet. Om det vid ett möte på en lokalförening sker något som anses bryta mot demokrativillkoret, hur kommer det då att påverka statsbidraget för den nationella föreningen? Ska det endast påverkas i den del som berör det aktuella mötet? Eller kommer hela den nationella organisationen belastas och anses ha brutit mot demokrativillkoret?

Och vem ska säkra vad som sker ända ute i det lokala mötet? Vem ska utreda vad som skett? Vilka kontrollapparater kommer det att behövas för ett demokrativillkor?

Om Civos

Civilsamhällets organisationer i samverkan, Civos, är en ideell förening som grundades år 2009. Vår uppgift är att främja organisationer inom det civila samhället till gemensamt och aktivt agerande gentemot regering och myndigheter, kommuner och landsting samt näringslivets organisationer i frågor av sektorgemensamt intresse.

Civos samlar organisationer med skilda bakgrunder och våra medlemsorganisationer består i dagsläget av Fremia; Ax — Kulturorganisationer i Samverkan; CMS – Community Media Sweden; Riksteatern; Samlingslokalerna; Scouterna; SIOS; Sveriges kristna råd; Sensus samt Verdandi.

Civos är en paraplyorganisation och detta är organisationens gemensamma svar. Dessutom kommer medlemsorganisationer svara var för sig utifrån sina specifika frågeställningar och perspektiv.